

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 8, Issue 4, December 2020, p. 194-206

Received	Reviewed	Published	Doi Number
22.10.2020	14.12.2020	30.12.2020	10.29228/ijlet.47084

**About the Equivalences of the Combined Adverbial Verb
-diktAn sonra in German**

Eyüp ZENGİN¹

ABSTRACT

Gerunds, which have an important place in the syntax of Turkish, are structures that are the equivalences of most of the German subordinate clauses. Gerunds consist of noun-verb, adjective-verb and adverbial-verbs. Within these three groups, especially adverbial verbs hold an important place, and their equivalence in German (Äquivalenten) is a variety of subordinate clauses, especially subordinate clauses with a tense relation (temporale Nebensätze). Combined adverbial verbs are structures produced by adding a number of suffixes and prepositions and whose main form is not an adverbial verb. Gülsevin (2001: 126-143), who carried out a very comprehensive study on compound adverbial-verb structures, formulated them under nearly hundred titles. One of them is the compound adverbial verb “-diktAn sonra.” It is the equivalence of the subordinate clause structure established with the conjunction “nachdem” which has a significant place within the tense-related subordinate clauses (temporale Nebensätze) in German. In this study, on the one hand, the suffixes and the tense relation of this combined adverbial verb structure in Turkish will be determined, and on the other hand, the subordinate clause, which is the equivalence of this structure in German, and the tense relation of the main clause, to which this subordinate clause is connected, will be emphasized. In addition, the subordinate clause established by the conjunction “nachdem” will be put forward as an alternative form through nominalization (Nominalisierung) in the context of deep structure surface structure.

Key Words: Gerund, Combined Adverbial Verbs, Verb, Subordinate Clause, Equivalence, Tense Relation

**-DiktAn Sonra Birleşik Zarf-Fiilinin
Almancadaki Eşdeğerlilikleri Üzerine**

ÖZET

Türkçenin sözdiziminde önemli bir yer tutan fiilimsiler, Almancadaki yan cümlelerinin büyük bir bölümünün eşdeğerliliği olan yapılardır. Fiilimsiler; isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiillerden oluşur. Bu üç gruptan özellikle zarf-fiiller geniş bir alan işgal eder ve bunların Almancadaki eşdeğerlilikleri (Äquivalenten), başta zaman bağıntılı yan cümleler (temporale Nebensätze) olmak üzere birçok yan cümle çeşididir. Birleşik zarf-fiiller, asli şekli zarf-fiil olmayan ancak aldığı birtakım ekler ve bunlara edatların da ilave edilmesiyle oluşturulan yapılardır. Birleşik zarf-fiil yapıları konusunda oldukça kapsamlı bir çalışma yapan Gülsevin (2001: 126-143), bunları yüze yakın başlık altında formüle ederek vermiştir. Bunlardan biri de -diktAn sonra birleşik zarf-fiildir. Bu birleşik zarf-fiil, Almancada zaman bağıntılı yan cümleler (temporale Nebensätze) içerisinde önemli bir yer tutan “nachdem” bağlacı ile kurulu yan cümle yapısının eşdeğerliliğidir. Bu çalışmada, bir taraftan Türkçedeki bu birleşik zarf-fiil yapısının ekleri ve zaman bağıntısı üzerinde tespitler yapılırken, diğer taraftan da bu yapının Almancadaki eşdeğerliliği olan yan cümle ve bu yan cümlenin bağlandığı temel cümlenin zaman bağıntısı üzerinde durulacaktır. Ayrıca “nachdem” bağlacı ile kurulan yan cümle, derin yapı yüzey yapı bağlamında isimleştirme (Nominalisierung) yoluyla alternatif bir şekil olarak ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: fiilimsi, birleşik zarf-fiil, yan cümle, eşdeğerlilik, zaman bağıntısı.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, ezengin@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9269-6919.

Giriş

Türkçe cümle yapısında fiillerin, yargı bildiren şekilleriyle çekimli fiil (finites Verb) ve tamamlanmamış bir yargının yüklemi olarak çekimlenmemiş (bitmemiş) fiil (infinites Verb) olarak görev yaptığını görürüz. Fiiller, bir taraftan şahıslara göre çekimlenerek temel cümle kurabilme özelliğine sahipken, diğer taraftan da temel cümle içerisinde fiil kök ve gövdelerine getirilen fiilimsi ekleriyle yan cümle kurabilme özelliklerine sahiptirler. Türk gramerlerinde fiilimsilerin yan cümle olup olmadığı tartışılan bir konudur. Ancak Chomsky'nin (2011) Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi (Transformational-generative Grammar) ve Yönetme Bağlama Kuramı (Government and Binding Theory) ile fiilimsilerin yan cümle olabilme özellikleri birçok dilci tarafından açıklanmıştır. Ersen-Rasch (2011: 155) bu durumu şöyle açıklamaktadır: "Bazı kaynaklarda Türkçede yan cümlenin olmadığı ifade edilmektedir. Bu yanıltıcı bir durumdur. Ancak bazı yan cümle türlerinin birebir Almanca ile mukayese edilemeyeceği de bir gerçektir." Johanson (1975: 525) ise fiilimsi yapıları "fiilimsi önermeler" olarak adlandırır ve bunları Hint-Avrupa dilleri ile şu şekilde karşılaştırır: "Yüklemi bir fiilimsi (ad-fiil, ortaç veya ulaç) olan Türkçe önermeler, Hint-Avrupa dillerindeki 'yardımcı' tümcelerin hiç olmazsa sırf dağılım bakımından yakın karşılıklarıdır. Ne tipolojik sözdizimi farkları, ne de morfolojik farklar –yani Türkçe yan önermelerde yüklem bir çekimli fiili olmayışı- bu benzerliği örtmemelidir. Görevsel düzeyde de önemli koşutluklar olduğu kuşkusuzdur. Avrupa dillerindeki normal çeviri eşlerine karşıt olarak Türkçe fiilimsi önermelerin 'tam bir düşünceyi' anlatmadığı yolundaki itirazların anlamsızlığı açıktır. Sırf biçim ya da sözde anlam farklarına dayanan bu gibi basit yargıların bizce pek değeri yoktur." Her ne kadar Türkçe ve Almanca dilleri yapı bakımından farklı dil gruplarında yer alsalar da, sentaktik açıdan birçok alanda benzerlikler gösterdiklerini ve karşılaştırmalı çalışmalarda izdüşümlerinin çok da birbirinden farklılık arz etmediğini, benzerliklerin farklılıklardan çok daha fazla olduğunu görüyoruz.

Türk dili ve Türk dilinin söz dizimi üzerinde, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yapılan çalışmalarda, Türkçedeki fiilimsi yapılarla bunların Avrupa dillerindeki eşdeğerlilikleri ile karşılaştırmasının önemli bir yer tuttuğunu görürüz. Almanca özelinde baktığımızda da, özellikle Almanya'da birçok çalışmanın (Jansky, 1982: 107-229; Rollfs, 1996: 209-388; Savaşçı, 1998: 76-137; Ersen-Rasch, 2011: 155-245; Sarı, 2014: 16-139, vd.) yapıldığını tespit edebiliriz.

Türkçede isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiilden oluşan fiilimsi yapılarda zarf-filler geniş bir yer tutar. Zarf-fiiller, zarf-fiil grupları ve sıfat-fiillerin hal eklerini, ayrıca isim hal eklerini de alarak oluşturdukları birleşik zarf filler, diğer fiilimsi yapılara göre özellik arz eder. Almandaki zaman yan cümleleri (temporale Nebensätze) önemli ölçüde bu zarf-fiil yapılarının eşdeğerlilikleridir. Gülsevin'in (2000: 140) ayrıntılı bir şekilde ele aldığı yüze yakın birleşik zarf-fiilden biri olan *-diktAn sonra* birleşik zarf-fiili, Almandaki *nachdem* bağlacı ile kurulan zaman yan cümlesinin eşdeğerliliğidir. Zaman bağıntısı bakımından her iki dilde de bu yapıların neredeyse bire bir benzerlik gösterdiği dikkati çekmektedir.

Kuramsal Çerçeve

1950 yıllarına kadar etkinliğini devam ettiren yapısal dilbilim, daha çok dilde soyut olan yapısal ilişkileri ortaya koymuştur. Cümlenin oluşumu üzerinde çok fazla durmamıştır. Çalışmalarını daha çok yüzeysel yapıyla sınırlı tutan, sözdizimini arka planda bırakan çağdaş yapısal dilbilimin kurucusu Saussure'den sonra, Chomsky Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi kuramı ile cümleye yeni bir bakış açısı getirmiş, derin yapıdan yüzey yapıya doğru gelişen oluşum sürecini bir takım dönüşümlerle ortaya koymuştur. Derin yapı zihinde oluşan soyut cümle yapısıdır. Cümle derin yapıda oluşur ve asli anlamı yüzey yapıya yansırken birtakım dönüşümler geçirebilir. Derin yapı evrensel iken, yüzey yapı dilden

dile farklılık arz eder. Yüzey yapı, somut cümle yapılarının söze ve yazıya döküldüğü şekildir. Chomsky'ye göre dil beyinde derin yapı düzleminde soyut olarak tasarlanır, dönüşümler yoluyla somut olarak yüzey yapıya çıkar.

Chomsky dil konusundaki görüşlerini sürekli geliştirerek 1981'de Yönetme ve Bağlama Kuramı (Government and Binding Theory) adıyla yeni bir kuram geliştirmiştir. Bu kuram Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi (Transformational-generative Grammar)'nin yeni şeklidir. Bu kurama göre bir cümlelerin öğeleri belirli ilişkiler içerisinde sıralanır ve cümle yöneten ve yönetilen öğelerle şekillenir.

Çalışmamızda fiilimsi yapıların yan cümle olabilme özelliğini ortaya koyarken, Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi *derin yapı yüzey yapı* ayrımı ve Yönetme Bağlama Kuramı esas alınmıştır. Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi *derin yapı yüzey yapı* ayrımına göre, fiilimsi yapılar derin yapıda müstakil; öznesi yüklemi olan temel cümle niteliğinde cümleler iken, dilde en az çaba ilkesine göre dönüşümler sonucu yüzey yapıya fiilimsi olarak yansımıştır. Yan cümle olarak adlandırdığımız bir fiilimsi yapı, derin yapıda oluşan iki temel cümleden biridir. Değişimler ve dönüşümler sonucu bu iki cümle birleşerek, temel cümle ve yan cümle şeklindeki bir birleşik cümle olarak yüzey yapıya çıkmıştır.

Yönetme Bağlama Kuramı'na göre yan cümle olarak adlandırdığımız fiilimsi yapılar, bir cümlede bulunabilecek cümle öğelerini alabilmekte ve bunları yönetebilmektedir. Zira fiilimsilerin, fiil tabanı+fiilimsi eki yapısındaki yönetici ögesi yüklem gibi görev yapmakta ve özne, nesne, zarf tümlecisi, dolaylı tümleç gibi öğeleri alabilmektedir. Bu öğeler sola dallanma metoduyla kendisinden önce sıralanmaktadır. Erdoğan (2015: 246), fiilimsi yapıların çeşitli cümle öğelerini yönetebilme özelliğinin olduğunu ve kendi iç yapısında böyle bir nitelik gösteren fiilimsi yapılarının yan cümle olarak adlandırıldığını ifade eder. Göğüş (1969: 91) ise şu açıklamayı yapar: "Yan tümceler, bir bağımsız tümcenin bütün öğelerini taşıyabilirler; yani yüklem ve öznenin başka, anlam isterlerine göre nesne, dolaylı tümleç ve belirteç olabilirler."

Yan cümle, temel cümle gibi çekimli bir fiile sahip olmasa da, bir temel cümle gibi kendi öğelerini yönetebilme kabiliyetine sahiptir. Bir temel cümlede mevcut olabilecek bütün cümle öğeleri yan cümlede de bulunabilir ve temel cümlede var olan bütün söz dizim özelliklerine sahiptir. Yan cümle temel cümlelerin yönetimindedir, ancak temel cümle yan cümlelerin yönettiği öğeleri yönetemez. Dolayısıyla yan cümle kendi içerisinde temel cümleden bağımsız bir söz dizimine sahiptir. Ancak tek başına sentaktik ve semantik olarak eksiklikler içerir, tek başına bir anlam bütünlüğü ortaya koymaz. Temel cümlelerin fiili tarafından yönetilen yan cümle, bir taraftan kendi içinde müstakil sentaktik özellikler gösterirken, diğer taraftan da temel cümlelerin bir ögesidir; öge cümle (Gliedsatz)dir.

Türkçede Fiilimsi Yapılar

Türkçede fiiller, kök şekline şahıs ve zaman eki alarak yargı oluştururlar. Fiilin özneye göre çekimlenerek oluşmuş bu şekline çekimli fiil denir. Çekimli fiil bir bitmişlik ifade eder. Fiiller ayrıca özneye göre çekime tabi olmadan, kök ya da gövde şekillerine getirilen eklerle fiilimsi yapılara dönüşürler. Bunlar isimleşmiş fiil şekilleridir. Fiilimsiler, çekimlenmiş fiiller gibi bir bitmişlik arz etmezler, bu nedenle bitmemiş fiil (infinites Verb) olarak adlandırılırlar. Ancak fiilimsilerin bazıları isim çekim eki ve iyelik eki de alabilmektedir. Fiilimsiler cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf olarak görev yaparlar. Fiiller çekime girerek bağımsız temel cümle kurabilme özelliğine sahipken, fiilimsiler fiilimsi eklerini alarak yan cümle kurarlar. Yönetme bağlama kuramına göre fiilimsi yapılar aldığı ekler bakımından temel cümleye göre farklılık arz etse de, kendi öğelerini yönetebilme özelliğine sahiptirler. Yan cümle olarak adlandırdığımız, kendi içinde söz dizimsel özelliklere sahip bu fiilimsi yapılar, temel

cümlelerin yüklemine tabi olmayan cümle öğelerini alarak bunları yönetirler. İsim- sıfat ve zarf-fiil ekleri almış fiilimsi, bir yüklem gibi görev yapar ve yönetici öğe olarak sola dallanma şeklinde kendisinden önce gelen cümle öğelerini yönetir.

Fiilimsiler, fiillerin isim, sıfat ya da zarfa dönüşmüş şekilleridir. Bir isim olarak, ismin önünde onu niteleyen olarak ya da bir eylemin oluş şeklini niteleyen olarak görev yaparlar. Ancak cümlelerin bir öğesi olan bu isim ya da tamlamalar, fiilimsi bir yapıyla oluştuklarından bir eylem de ifade ederler. Yan cümle olarak adlandırdığımız bu fiilimsi yapılar, bir taraftan kendi içerisinde özerk bir söz dizim yapısı oluştururken, yani kendi öğelerini yönetebilme kabiliyetine sahipken, diğer taraftan da bir cümle öğesi olarak temel cümlelerin yüklemine tabidirler. Türkçedeki fiilimsi yapılar bu yönüyle eşdeğerlilikleri olan Almandaki yan cümlelerle söz dizimi, yapı ve yönetme açısından önemli bir benzerlik arz ederler. Zira Almandada da her ne kadar bir yan cümlelerin çekimli fiili olsa da, tek başına semantik olarak tam bir anlam ifade etmez. Ancak temel cümleyle birlikte bir anlam kazanır. Diğer taraftan Almandada da her bir yan cümle, temel cümlelerin bir öğesi olarak görev yapar ve bu nedenle *öge cümle* (Gliedsatz) olarak adlandırılır. Türkçede olduğu gibi Almandada da yan cümle kendi içerisinde özerk, ancak temel cümleyle bağlı, onun yüklemine yönettiği bir cümledir.

Csato (1990: 75) fiilimsi yapıları, fiili çekimsiz yan cümleler (non-finite verbal constructions) olarak adlandırır. Karaağaç (2013: 410) fiilimsi terimi yerine *eylemsi* terimini kullanır ve şu tanımlamayı yapar: “Eylemsi (verbals), eylemlerin yüklem olarak kullanımları yanında, bir de eylemsi (eylem adı, ad-eylem ve zarf-eylem) kullanımları vardır. Eylemsiler, eylemden türetilmiş adlardır; cümlelerin, yani kip ve zaman bildiren ad-eylemler, eylem adları ve onların çekimli biçiminden doğan zarf-eylemlerdir.” Korkmaz (2017: 104-105) ise fiilimsiyi *çekimsiz fiil* olarak adlandırır ve şöyle tarif eder: “ Çekimsiz fiil: (Alm. *Verbalnomina, verbum infinitum*; İng. *infinite verb forms, verbalnouns*; Osm. *fiil müşkalkarı*) Fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri alarak çekime girmediği için yargı bildirmeyen bitmemiş fiil (Lat. *Verbum infinitum*, Alm. *infinite Verbform*) niteliğindeki -mAk, -mA, -Iş/-Uş; -An, -AcAk, -mIş/mUş; -(y)Ip/-(y)Up ve ArAk gibi eklerle kurulan ad-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiiller.”

Fiilimsiler, cümlemsi (quasi proposition), eylemsi, eylemlik, cümlecik, yarım yargılı cümle gibi terimlerle de adlandırılmaktadır. Banguoğlu (2011:410) bunları yatık fiiller (verbe statique) olarak isimlendirir. Gencan (1978: 192) ise fiilimsilerin çift görevli olduğunu ifade ederek bunların fiilden türetildiği halde, isim, sıfat ve bağlaç olabildiklerini ve yan cümle kurduklarını söyler. Gencan eylem anlamlı kelimeleri, fiil ve fiilimsi olmak üzere ikiye ayırır. Fiilleri; kişiye göre çekilen, temel cümlelerin sonunda yer alan ve temel cümle kuran kelimeler olarak tanımlar. Fiilimsileri ise; fiil çekimi olmayan, bazıları isim gibi çekilen ve yan cümlecik kuran kelimeler olarak tanımlar.

Ancak bazı dilciler fiilimsilerin ancak cümlelerin bir öğesi olarak görev yaptığını, çekimli fiil olmadıklarından dolayı bunların yan cümle olarak değerlendirilemeyeceğini ifade ederler. Karahan bu konudaki görüşlerini şöyle aktarır: “Tek yargılı her cümle, basit cümledir. İsim fiil, sıfat fiil ve zarf fiillerin diğer isim, sıfat ve zarflardan görev bakımından hiçbir farkları yoktur ve bu kelimelerin varlığı basit cümlelerin yapısını etkilemez.” Zülfikar (1995: 646) ise yüklem olmayan, çekimli fiil tanımına uymayan, yargı bildirmeyen bu biçimlerin bir birleşik cümlelerin yan cümlesi olamayacağını ifade etmektedir.

Her ne kadar fiilimsiler çekimli fiil olmasalar da bunlar isimlerden ve isim soylu kelimelerden oldukça farklıdır. Fiilimsiler yargı anlamı ihtiva edebilecek birçok özelliğe de sahiptirler; çekimli fiiller gibi çatı ekleri, olumsuzluk eki alabilmektedirler. Fiilimsiler yüklemi çekimli fiiller gibi kendine bağlı cümle

öğelerini yönetebilmektedirler. Chomsky'nin Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi Kuramı derin yapı yüzey yapı ayırımına göre fiilimsi yapılar derin yapıda müstakil cümlelerdir. Ancak dönüşümler yoluyla yüzey yapıya fiilimsi yapılar olarak çıkmışlardır. Yönetme Bağlama Kuramı'na göre de temel cümleden bağımsız, kendi öğelerini yönetebilen bir yan cümledir.

Zarf-Fiiller ve Zarf-Fiil Grupları

Zarf-fiiller (Verbaladverbien) fillerin kök ve gövdelerine getirilen -A -A, All, -ArAk, -dIkçA, -Ip, -(A/I)r -mAz, -IncA, -ken, -mAdAn ekleriyle türetilen kelimelerdir. Bu ekler asli zarf-fiil ekleridir. Zarf-fiil terimi yerine gerundium, bağ fiil, zarf eylem terimleri de kullanılmaktadır. Zarf-fiiller isim ya da çekim eki almazlar. Cümlede fiili niteleyerek zarf tümleci görevinde bulunurlar. Fiilin tarzını, sebebini, amacını, şartını, vb. ifade ederler. Zarf-fiiller de diğer fiilimsiler gibi kendilerinden önce gelen cümle öğelerini yönetme kabiliyetine sahiptirler.

Banguoğlu (2011: 427) zarf-fiilleri, fiilin zarf işleyişine girmek üzere aldığı özel şekiller olarak tanımlar. Zarf-fiiller konusunda en kapsamlı çalışmayı yapan Gülsevin (2001: 126) ise zarf-fiili, fiil kök ve gövdelerine getirilen eklerle geçici zarf oluşturan yapılar olarak tanımlamaktadır. Diğer bazı dilcilerin zarf-fiil tanımları ise şöyledir: Gerundiumlar hareket hali ifade eden fiil şekilleridir. Bu ifadeleri ile fiillerin zarf şekillerini yaparlar. Bu sebeple kendilerine zarf fiil de denir (Ergin, 1995: 336). Zarf işleyişine girmiş bulunana ve zarf olarak kullanılan fiil şekilleridir (Aktan, 2009: 71). Ana cümle bitirmeyen, sonlarına geldikleri fiil ve ona bağlı cümle öğelerini başka fiillere bağlayan, bu arada sonra gelen fiille arasına zaman, öncelik sonralık, birliktelik gibi çeşitli anlam ilişkilerine ortaya koyan eklerle zarf-fiil ekleri, bu eklerle kurulan yapılara da zarf-fiil denir (Demir ve Yılmaz, 2014: 215). Zarf-eylem (gerund): Eylemlerin yüklem olarak kullanımları yanında, bir de eylemsi (eylem adı, ad-eylem ve zarf-eylem) kullanımları vardır. Eylemsiler, eylemden türetilmiş adlardır; cümlenin yani kip ve zaman bildiren ad-eylemler, eylem adları ve onların çekimli biçiminden doğan zarf-eylemlerdir (Karaağaç, 2013: 885). Zarf-fiiller zarf olarak kullanılan fiil soylu kelimelerdir. Zarf-fiiller şahsa ve zamana bağlanamayan soyut (mücerret) bir hareket halini karşılar (Doğan, 2000: 98).

Zarf-fiil Grupları, zarf-fiil eki almış fiil ve sola dallanma şeklinde kendisine bağlı öğelerden oluşan kelime gruplarıdır. Zarf-fiilin yönetimine tabi olan bu öğeler bir temel cümlede olduğu gibi özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı olabilirler. Zarf-fiil grupları, zarf göreviyle temel cümleye bağlı yan cümle olarak işlev görürler. Özkan ve Sevinçli (2013: 89) zarf-fiil grubunu, bir zarf-fiil ve ona bağlı öğelerin oluşturduğu kelime grubu olarak tanımlar. Karaağaç (2013: 891) ise zarf-fiil grubu yerine *zarf-eylem öbeği* terimini kullanır ve şu tanımları yapar: "Zarf-eylem öbeği (gerundial clause): Söz ve söz öbeklerini ilişkiye hazır hale getiren dil bilgisi öğeleri, ad durum ekleri veya çekim edatlarıdır." Diğer dilcilerin zarf-fiil grubu tanımları ise şöyledir: Zarf-fiil grubu, grup içinde yüklem görevi almış bir zarf-fiil veya ad çekimi ekleriyle genişletilerek zarf görevi yüklenmiş sıfat-fiil ekleri ile bunlara bağlı öğelerden oluşan kelime grubu. Zarf-fiil grubu sonda bulunur ve anlamca özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı görevi yüklenmiş öğelerle tamamlanır (Korkmaz, 2017: 258-259). Türkçe tipi bağımlı cümle kurma araçlarından zarffiil eki almış bir fiil ile ona bağlı yardımcı öğelerden oluşan kelime gruplarıdır: *basamakları çıktıkça, iki yanı ağaçlı yoldan yürürken, uzun zamandır hayalini kurduğum okula girer girmez vb.* (Demir ve Yılmaz, 2014: 235-236).

Almancada *Gerundium*, *Konverb*, *Verbaladverb* terimleriyle ifade edilen zarf fiiller, diğer fiilimsi yapılara göre daha geniş kapsamlı ve bir takım özellikler arz eden fiilimsi yapılardır. Her şeyden önce Almancadaki birçok yan cümle türünün eşdeğerliliği olması sebebiyle fiilimsilerle ilgili karşılaştırmalı

çalışmalar büyük önem arz eder. Almancada *Gerundium* olarak adlandırılan bu yapılar, Türkçede olduğu gibi fiillerden türetilen şekiller olarak görülebilmektedir. Zarf-fiil ya da zarf-fiil gruplarının Almancadaki eşdeğerlilikleri genel itibariyle yan cümleler veya bunların yerine kullanılan isimleştirilmiş şekillerdir. Zarf-fiiller, zarf-fiil grupları ve birleşik zarf-fillere doğru genişleyerek fiilimsi yapılar içerisinde önemli bir yer tutar. Zira asıl zarf-fiillerin yanında, zarf-fiil eki olmayan birtakım ekler ve edatlarla birleşerek oluşan ve birleşik zarf-fiil olarak adlandırılan yapılar çok daha geniş kapsamlıdır.

Birleşik Zarf-Fiiller

Almancadaki yan cümlelerin önemli bir bölümünün Türkçedeki eşdeğerliliği birleşik zarf-fiillerdir. Birleşik zarf-fiiller, sıfat-fiillerin hal eklerini, bazen de iyelik eklerini alarak oluşturdukları yapılarıdır. Bu yapılara edatlar da ilave edilerek genişletilebilmektedir. Birleşik zarf-filler konusundaki en kapsamlı çalışmayı Gülsevin (2000) yapmıştır. Makalesinde 91 adet birleşik zarf-fiili formüle ederek örneklerle vermiştir. Bu kadar geniş kapsamlı birleşik zarf-fiil yapılarının her birinin Almancada eşdeğerliliği vardır. Bu nedenle mukayeseli çalışmalar açısından önem arz etmektedir.

Gülsevin (2000: 128) birleşik zarf-filleri örnek vererek ve formüle ederek şu şekilde tanımlamaktadır: “Aslen zarf-fiil olarak doğmamış bazı ekler ile eklerin ve/veya edatların düzenli ve kurallı bir biçimde birleşip fiillere ulanarak geçici zarf oluşturduğu yapılara “quasi gerundium” (birleşik zarf-fiil) denir. Örnek olarak: *Arkadaşın da gel-diğinde sinemaya gidebiliriz.*

-DIK sıfat-fiil eki;

+In üçüncü teklik iyelik eki;

+DA bulunma halidir.

Bu üç ayrı ek bir araya gelince kendi fonksiyonlarını terk ederek yepyeni bir görev üstlenir. Artık ne sıfat-fiil, ne iyelik, ne de bulunma hali vardır. Burada sadece, eklendikleri fiili geçici zarf haline getirmiş birleşik bir yapısı söz konusudur.”

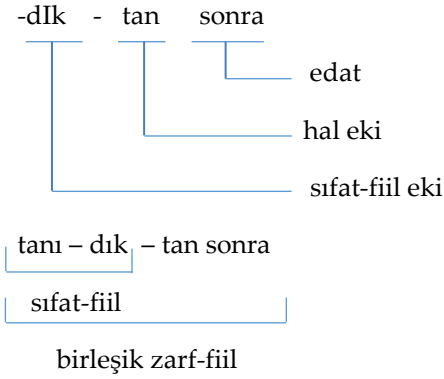
Çakmak (2013: 13) önce zarf-fiillerin tanımını yaparak birleşik zarf-fiilleri şu şekilde açıklar: “Zarf-fiiller hareket ifadesi taşıyan ve zaman ekleri almayan dilbilgisi yapılarıdır. Bu bakımdan zarf-fiiller kelime ve cümlelere bir derinlik ve ifade zenginliği kazandırmaktadır. Bununla birlikte sıfat-fiil ve isim-fiil eklerinin yanı sıra isim hal ekleriyle bir araya geldiklerinde de birleşik zarf-fiil adını verdiğimiz bambaşka yapılar ortaya çıkmaktadır.” Tuna (1986: 30) morfoloji ders notlarında “quasi gerundium” terimini kullanır. Gülsevin (2000: 128) bu terimi şöyle açıklar: “Osman Nedim Tuna’nın kullandığı “quasi” kelimesi dilimizde ‘hemen hemen, aşağı yukarı’ anlamlarını taşır. Yani, “quasi gerundium” demek, “tam zarf-fiil değil de, hemen hemen zarf-fiil olabilecek bir yapı; ya da aşağı yukarı zarf-fiil sayılabilecek bir yapı” demektir.” Avrupa dilleri gramerlerinde de, Örn.: quasi proposyon: cümlemsi şeklinde kullanılan “quasi” terimini Gülsevin (2000: 128) doğru bulmamaktadır. Gülsevin bunların tam bir zarf-fiil özelliğinde olduğunu, farklı yanlarının ise, bunların -(y)All, -(y)ArAk, -(y)IncA -(y)İp, ken, -mAdAn ekleri gibi zarf-fiil şekilleri olarak doğmayıp, başkaca ek ve edatların bir araya gelip birleşmeleri sonucunda bu fonksiyonu üstlenen birleşik yapılar olduğunu ifade eder.

Zarf-fiiller, asli zarf-fiil görevlerinin yanında, sıfat fiillere getirilen hal ekleri, iyelik ekleri ve bazen de bunlara eklenen edatlar ile birleşik zarf-fiil yapılarını oluştururlar. Böylece cümlede farklı kategoriler kazanarak yeni görevler yüklenmiş olurlar. Fiilimsi yapılar içerisinde geniş bir alanı kapsamakta ve birçok çalışmada araştırma konusu olmaktadır. Özellikle birleşik zarf-fiiller, öğrenenler açısından karmaşık bir konu olarak görülmekte ve anlaşılma güçlükleri ortaya çıkmaktadır. Ancak yabancı dil

Almanca'yı öğrenenler için, bunların Almancadaki eşdeğerliliklerinin tespiti açısından oldukça önemli bir konudur.

-DIktAn sonra Birleşik Zarf-Fiili

-dlktAn sonra birleşik zarf-fiili, asli şekli sıfat-fiil eki olan *-dlk* ve buna getirilen hal eki *-tan* ve ardından getirilen edat ile oluşan bir zarf-fiil yapısıdır. *-dlk* sıfat-fiil eki, eklenen hal eki ve edat ile yeni bir görev üstlenmiştir. Bu oluşumu aşağıdaki şekilde formüle edebiliriz:

Bu daireyi tanıdık bir emlakçıdan satın aldık.
sıfat-fiil

O emlakçıyı tanıdıktan sonra başkasıyla alış veriş yapmadım
birleşik zarf-fiil

-dlktAn sonra yaygın olarak kullanılan birleşik zarf-fiillerden biridir. Bazı dilciler *birleşik zarf-fiil* yerine *zarf-fiil* terimini kullanır. *-dlktAn sonra* kullanıldığı fiille birlikte veya kendisine bağlı yönetimindeki cümle öğeleri ile yan cümle kurur. Bir temel cümle ile yan cümleyi belirli zaman bağıntıları içerisinde birbirine bağlar. Bu zaman bağıntısında *-dlktAn sonra* birleşik zarf-fiili ile kurulu yan cümlelerin eylemi her zaman bir bitmişlik arz eder; geçmiş zamandır. Temel cümle ise geçmiş zamanda, geniş zamanda ya da gelecek zamanda olabilir. Yan cümlede ifade edilen olay bittikten sonra temel cümlede ifade edilen olay başlar. Bir olayın bitişinden sonra diğer olayın başlaması söz konusudur.

Türkçede *-dlktAn sonra* birleşik zarf-fiili ile kurulan yan cümle, Almancada *nachdem* bağlacı ile kurulan yan cümlelerin eşdeğerliliğidir. Her iki dildeki bu yan cümle yapıları, zaman bağıntısı açısından büyük bir paralellik arz eder. Almancada da *nachdem* bağlacı ile kurulan yan cümle mutlaka geçmiş zamandır (Perfekt, Plusquam-Perfekt). Temel cümle ise geçmiş zaman (Präteritum) geniş zaman (Präsens) ve gelecek zamanda (Futur I) olabilir. Almancada bu zaman bağıntısına mutlaka uyulur. Geçmiş zamanlar içerisinde müstesna bir yere sahip olan "Plusquam-Perfekt" zamanı, geçmişte art arda gelişen ve öncelik-sonralık ifade eden olayları anlatmak için *nachdem* bağlacıyla verilir.

Banguoğlu (2011: 436) *-dlktAn sonra* birleşik zarf-fiilini *sonralık zarf-fiilli* olarak adlandırır ve örnek bir cümle ile şu açıklamayı yapar: "Sonralık zarffiilleri (gérondif de postériorité) başcümle fiilinin zamanca sonralığı anlatımını getirirler. Bunlar *-dik* sıfatfiillerine *sonra* takısı getirilerek yapılmış bir takı öbeğinden ibarettir (ver-dikten sonra):

Emekli olduktan sonra Gelibolu'da yerleşti. gibi."

Aktaş (2001: 2) ise bu zaman bağıntısını şöyle açıklar: "... *-DIktAn/-DUktAn sonra* zarf-fiilinin görevi bir yan cümle ile temel cümleyi birbirine bağlamaktır. Ve zaman açısından çok açık ifade ediliyor ki, -

DIktAn/-DUktAn sonra zarf-fiilinin bulunduğu yan cümlelerin temel cümleye göre önce gerçekleşmesi gerekir." Çakmak (2013 :18) ise, *-dıktan* (< -dık + tan), *-dİğiIndan* (< -dık - I - n - dan): *-dik* sıfat-fiil ekinin -tan ablatif ekiyle bir araya gelerek zarf-fiil eki oluşturduğunu ve fonksiyonun zaman ve sebep göstermek olduğunu ifade eder. Erguvanlı Taylan (1993: 164) *-dik* ekinin her zaman bağlı olduğu yantümcedeki eyleme bitmişlik anlamı kattığını ifade ederek, bizim Almancada *nachdem* yan cümle bağlacının yer aldığı birleşik cümlelerdeki temel cümle – yan cümle zaman bağıntılarında benzer durumları zikrettiğimiz şu örnekleri verir:

a) Uçaktan indikten sonra hemen ona telefon ettim.

b) Uçaktan indikten sonra hemen ona telefon edeceksin.

Erguvanlı Taylan (1993: 164-165) bu zaman bağıntısını şöyle açıklar: "a) örneğinde temel cümlelerin zamanı geçmiş zamandır (telefon ettim); bu nedenle *uçaktan indikten sonra* yantümcesinde belirtilen ve DIK ekiyle adlaştırılmış olan iş de bitmiştir, geçmiştir. b)'de ise, temel tümcede belirtilen eylem (telefon edeceksin) konuşma anından sonraki bir zamanda gerçekleşecektir; dolayısıyla da yantümcede ifade edilen 'uçaktan inme' işi de bitmişlik görünüşlü olmasına rağmen konuşma anına göre gerçekleşmemiştir, bu nedenle de geçmiş zamanı gösterdiği söylenemez."

Erguvanlı Taylan'ın bu örnek cümlelerine, temel cümlelerin şimdiki zamanı ve gelecek zamanı ifade ettiği şu cümleleri de ilave edebiliriz:

Uçaktan indikten sonra hemen ona telefon ediyorsun.

Uçaktan indikten sonra hemen ona telefon edersin.

-dikAn sonra birleşik zarf-fiil eki ile kurulan ve yan cümle ile temel cümleyi birbirine bağlayan bu birleşik cümle yapılarında, bir öncelik sonralık zaman bağıntısı vardır. Bir eylemin başlaması, başka bir eylemin bitişine bağlıdır. Yani önce bir eylemin (yan cümle eyleminin) bitmişlik şartı ortaya konmaktadır, bu eylem bittikten sonra diğer eylem (temel cümle eylemi) başlamıştır, ya da başlayacaktır.

Almancada Zaman Cümleleri (Temporalsätze) ve *nachdem* Bağlacı

Zielinski (1983: 143) zaman bağıntılı yan cümlelerin (temporale Nebensätze) zamanı ifade etmek için, zaman zarfları veya tümleçleri olarak görev yaptıklarını ifade eder. Duden (1998: 795) zaman bağıntılı cümleleri, temel cümlelerin ifadesini zaman yönünden belirleyen yan cümleler olarak tanımlar ve bunların her zaman yan cümleden hareketle eş zamanlılık, ön zamanlılık ve art zamanlılık ifade ettiklerini belirtir. Jude (1957: 258) zaman bağıntılı cümleleri (Temporalsätze), temel cümlelerin eylemini yan cümleye göre belirleyen cümleler olarak tanımlar ve en çok kullanılan bağlacın *nachdem* bağlacı olduğunu ifade eder. Jung (1980: 95) zaman cümlesini temel cümle ile yan cümle arasındaki zaman bağıntısını ortaya koyan yan cümle olarak tanımlar ve temel cümle yan cümle zaman bağıntısının eş zamanlı, art zamanlı ve ön zamanlı olabileceğini ifade eder. *Nachdem* bağlacı ile kurulan zaman cümlesi (Temporalsatz) ne zaman (*wann*) sorusuna cevap verir. *Nachdem* bağlacının bulunduğu yan cümlelerin eylemi her zaman, temel cümlelerin eylemi başlamadan önce biter ve bu nedenle bir ön zamanlılık söz konusudur. Bu ön zamanlılık geniş ölçüde zaman bağıntılarını belirler (Zielinski, 1983: 150). *Nachdem* bağlacı, zaman bakımından temel cümlede ifade edilen olaydan önce gerçekleşen bir olayı anlatan yan cümleler kurar. Dolayısıyla temel cümlede ifade edilen olay, ancak yan cümlede ifade edilen olay bittikten sonra başlar (Schulz ve Griesbach, 1982: 300). Duden (1998: 795) *nachdem* bağlacı ile kurulan

yan cümlelerin eyleminin temel cümlelerin eyleminden önce olduğunu ifade eder ve aşağıdaki cümleyi verir:

Nachdem Sie Probezeit bestanden hatte, war es für sie leichter.

Staj dönemini başardıktan sonra bu onun için çok daha kolay olmuştur.

Almancada zaman bağlaçları (temporale Konjunktionen) bir temel cümle ile bir yan cümleyi birbirine bağlayan bağlaçlardır ve bir zaman bağıntısı ifade ederler. Bu zaman bağıntısı bir olayın başlangıcı bitişi ve süreci şeklinde olabilir veya eş zamanlı gelişen olaylar olabilir. Temel cümlede ve yan cümlede ifade edilen bir zaman bağıntısı içerisinde ortaya konur ve bu zamanlar geniş zaman, geçmiş zaman ve gelecek zaman olabilir. Zaman cümleleri, eş zamanlılık (Gleichzeitigkeit), ön zamanlılık (Vorzeitigkeit) ve art zamanlılık (Nachzeitigkeit) olmak üzere üç başlık altında verilir. Bu zaman bağıntısı, öncelik sonralık açısından yan cümlelerin eylemi esas alınarak belirlenir. *Nachdem* bağlacı ile kurulan yan cümle ön zamanlılık (Vorzeitigkeit) ifade eder, yani önce *nachdem* bağlacının yer aldığı yan cümlelerin eylemi, ardından temel cümlelerin eylemi gerçekleşir.

Nachdem er sein Studium abgeschlossen hat, kann er bei einer Firma arbeiten.

Yüksek öğrenimini bitirdikten sonra bir firmada çalışabilir.

Nachdem sie einen Diplomaten geheiratet hatte, gab sie ihren Beruf ab (Zielinski, 1983: 151).

Bir diplomat ile evlendikten sonra işini bıraktı.

Nachdem ich den Roman gelesen habe, werde ich ihn meinem Freund schenken.

Romanı okuduktan sonra onu arkadaşşıma hediye edeceğim.

-DiktAn sonra Birleşik Zarf-Fiili ve Almancadaki Eşdeğerliliği

Almancada zaman bağıntılı birleşik cümleler genel itibariyle Türkçedeki zarf-filleri veya zarf-fiil gruplarını karşılar. Bu cümleler eş zamanlılık, öncelik ve sonralık bağıntılarını ortaya koyan cümlelerdir. Bu alanda birçok karşılaştırmalı çalışma yapan Aygün (2007: 80-81) bu bağıntıyı Türkçede de vererek bunları şu şekilde aktarır: "Almancadaki zaman bağlaçları ile bunların Türkçedeki eşdeğerlilikleri (Äquivalenten) karşılaştırıldığında zarf-fiiller ve isim-fiiller yanında birçok son ekin Almancadaki yan cümleleri, dolayısıyla yan cümle bağlaçlarını ifade etmeye yaradığı görülür. Bu anlamda Türkçenin bu gramer birimleri "zaman son ekleri veya tamlamaları" olarak adlandırılabilir. Almancadaki zaman bağlaçlarının kullanımı ve bunların Türkçedeki eşdeğerliliğinde, genellikle temel cümle ve yan cümlede ifade edilen durumun zaman bağıntısı söz konusu olduğu görülür. Bu bağıntı üç farklı ilişkiyi ortaya koyar. Yani eş zamanlılık (Gleichzeitigkeit), ön zamanlılık (Vorzeitigkeit) ve art zamanlılık (Nachzeitigkeit)."

-diktAn sonra birleşik zarf-fiili, yöneticisi konumunda olduğu yan cümleyi temel cümleye bağlar. Her zaman bir bitmişlik arz eder. Almancadaki eşdeğerliliği olan *nachdem* bağlacı ile kurulan yan cümlelerin de aynı özellikleri ortaya koyduğunu tespit ettik. Hem yapısal hem de zaman bağıntısı açısından önemli benzerlikler arz ettiğini söyleyebiliriz. Bu durum zaman bağıntısı açısından ele alındığında, benzerlikten öte neredeyse bire bir örtüşme söz konusudur.

Tablo 1: –*diktAn sonra* Birleşik Zarf-fiili ve Eşdeğerliliği *nachdem* Yan Cümlesi Zaman Bağıntısı

YAN CÜMLE		TEMEL CÜMLE	
Türkçe	Almanca	Türkçe	Almanca
geçmiş zaman	Perfekt	şimdiki zaman	Präsens Futur Präteritum
	Plusquam-Perfekt	geniş zaman	
		gelecek zaman	
		geçmiş zaman	
YAN CÜMLE		TEMEL CÜMLE	
Doktor hastayı muayene ettikten sonra		birçok ilaç yazıyor / yazar	
<i>Nachdem der Arzt den Patienten untersucht hat,</i>		verschrieb er viele Medikamente	
Doktor hastayı muayene ettikten sonra		birçok ilaç yazacak	
<i>Nachdem der Arzt den Patienten untersucht hat,</i>		<i>wird er viele Medikamente verschreiben</i>	
Doktor hastayı muayene ettikten sonra		birçok ilaç yazdı.	
<i>Nachdem der Arzt den Patienten untersucht hatte</i>		<i>verschrieb er viele Medikamente.</i>	

Yukarıdaki tablo ile Türkçede ve Almancadaki zaman bağıntılarının hangi ölçüde örtüştüğünü ortaya koymaya çalıştık. Hem Türkçedeki –*diktan sonra* birleşik zarf-fiili -biz buna zarf-fiil yan cümlesi de diyebiliriz- hem de bunun eşdeğerliliği olan *nachdem* bağlacı ile kurulu yan yan cümle; her üç cümle de geçmiş zaman ifade eder. Aynı şekilde her iki dilin temel cümlelerinde de bu bağıntıyı görebilmekteyiz. Farklılık arz eden tek bir durum vardır. Almancada yan cümlede Plusquam-Perfekt zamanın kullanılması. Ancak Almancada geçmiş zamanlar birbirinin yerine kullanılabilirdi için bunu da önemli bir farklılık olarak görmemeliyiz.

Almancada Nominalisierung (İsimleştirme)

Almancada Nominalisierung (isimleştirme) en basit tanımı ile başka türdeki bir kelimenin isme dönüştürülme (Derivation) işlemidir. İsme dönüştürülebilen bu kelimeler fiil, sıfat, partisip, gibi kelimelerdir. İsimleştirme ile kelimenin türü değişir ve böylece yeni bir kelime türetilmiş olur. İsimleştirme daha çok fiillerde görülür. Bütün fiillerin *Infinitiv* şekli isim olarak kullanılabilir. Bu durumda fiil isme dönüştüğü için büyük harfle başlar ve Artikelle kullanılır. Ancak bazı fiiller öneklerle ve son eklerle de isimleştirilebilmektedir. Bizim burada üzerinde duracağımız isimleştirme, Almancada genelde yan cümlelerin özeldi ise *nachdem* bağlacı ile kurulu yan cümlelerin isimleştirilmesi olacaktır. Bir yan cümlelerin isimleştirilmesinde, bu yan cümlelerin isim grubuna dönüştürülmesi söz konusudur. Sarı (2014: 32) çekimli fiili olması durumunda temel cümleye bağlı alt cümlelerin yan cümle olduğunu ve yan cümlelerin içeriğinin kısaltılmış ve isme dönüştürülmüş şekilde de ifade edilebileceğini söyler. Rollfs (1996: 209) isimleştirmeyi “Öbeklere dönüştürüldüğünde çekirdeği fiil olan bir ifadenin (cümlelerin) isim öbeği, sıfat öbeği ve zarf öbeğine dönüştürülmesinden başka bir şey değildir” şeklinde tanımlamaktadır. Nominalisierung Präpositionların eylemlerden türetilen adlarla kullanılmasıyla oluşur. Präposition ve adın dışında başka cümle öğeleri de bulunabilir. Präposition ve addan oluşan Nominalisierung yan cümle biçiminde açıldığı zaman Verbalisierung yapılmış olur (Zengin, 1999: 382).

Bizim bu çalışmada üzerinde duracağımız husus, Türkçedeki fiilimsi yapıların Almancadaki eşdeğerliliği olan yan cümlelerin isim gruplarına, tamlamalara dönüştürülmesi işlemidir. Bu

dönüştürme işlemine, Almancada bir yan cümle yapısının ikinci bir alternatif şekil olarak isme dönüştürülerek ifade edilmesi de diyebiliriz. Almancadaki yan cümlelerin isimleştirilmesi, bir anlamda bu yan cümlelerin Türkçede olduğu gibi, yani fiilimsi yapılar gibi ifade edilmesidir. Türkçede tek bir yapı olan fiilimsilerin Almancada hem yan cümle, hem de yan cümlelerin büyük bir çoğunluğunun dönüştürülebildiği Nominalisierung (isimleştirme) yapıları mevcuttur. Nominalisierung işlemi özellikle zaman cümlelerinde çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Zaman bağıntılı yan cümleler (temporale Nebensätze) bu isimleştirmeye oldukça yatkındır. Çalışmamızın ana konusu olan *-diktan sonra* birleşik zarf-fiil yan cümlesinin eşdeğerliliği olan *nachdem* bağlacı ile kurulu yan cümlelerin isimleştirilmesi de bu dönüştürme işlemine oldukça müsaittir ve çokça kullanılır.

Biz Almancada Nominalisierung (isimleştirme) dönüşümünü şöyle tarif ediyoruz: Nominalisierung (isimleştirme), bir bağlaç (Konjunktion) ile kurulu yan cümlelerin fiilinin, bunu karşılayacak bir isme dönüştürülmesi ve bu yan cümlelerin bağlacını karşılayacak bir Präposition kullanarak, bu yan cümleyi isme veya isim grubuna dönüştürme işlemidir.

Nachdem man die Aufnahmeprüfung bestanden hat, kann man an einer Universität studieren.

Üniversiteye giriş sınavı kazanıldıktan sonra bir üniversitede öğrenim görülebilir.

nachdem (Konjunktion) → bunu karşılayacak Präposition: *nach*

yan cümle fiili : bestehen → bu fiili karşılayacak isim : *das Bestehen*

Nachdem man die Aufnahmeprüfung bestanden hat, kann man an einer Universität studieren.

Nach dem Bestehen der Aufnahmeprüfung kann man an einer Universität studieren.

Nominalisierung

(Zengin, 2012: 219)

Aşağıda verilen cümlede ise, Türkçedeki *-diktan sonra* birleşik zarf-fiilinin karşılığı olarak Almancada iki alternatifli şekil (yan cümle ve isimleştirme) verilmiştir:

Nachdem Sie die schriftliche Prüfung bestanden haben, können Sie an der mündlichen Prüfung teilnehmen.

Yazılı sınavı başarıldıktan sonra sözlü sınava katılabilirsiniz.

Yazılı sınavı başarıldıktan sonra 1. nachdem Sie die schriftliche Prüfung bestanden haben,

2. nach dem Bestehen der schriftlichen Prüfung,

Sonuç

Türkçede üzerinde birçok çalışma yapılmış olan *-diktan sonra* birleşik zarf fiil yapısı ve bunun Almancadaki eşdeğerliliği olan *nachdem* bağlacıyla kurulu yan cümle, standart zaman bağıntısı göstermesi açısından özel bir yere sahiptir. Almancada zaman bağıntılı birleşik cümlelerdeki temel cümle ve yan cümle zaman bağıntılarında genellikle standart bir durum gözükmezken, *nachdem* bağlacı ile kurulu birleşik cümleler, değişmeyen zaman bağıntıları ile müstesna bir yere sahiptir. Türkçede yan cümle olarak değerlendirdiğimiz *-diktan sonra* birleşik zarf-fiilinde bir öncelik, bir geçmiş zaman olgusu olduğu gibi, eşdeğerliliği olan *nachdem* bağlacı ile kurulu yan cümlede de *Perfekt* ve *Plusquam-Perfekt* olmak üzere iki geçmiş zaman söz konusudur. Her iki dilde de yan cümleler geçmiş zamanda, temel cümleler ise geçmiş, geniş ve gelecek zamanlarda bulunabilmektedir. Türkçedeki *-diktan sonra* birleşik zarf-fiilinin Almancadaki *nachdem* bağlacı ile kurulu yan cümle ile neredeyse birebir

karşılaştırılabilir olduğu ve aynı zaman bağıntılarını ifade ettiklerini tespit ettik. İki farklı dil grubunda yer alan Türkçe ve Almancadaki cümle yapılarını mukayese ederken, bunları Chomsky'nin kuramları ışığında vermeye çalıştık. Chomsky'nin bu kuramlarının çeviri eğitimi alanında verilen birçok derse de ışık tutacağını düşünüyoruz. Bizim bu düşüncemizi Derkunt (2015: 194) şu ifadeleriyle teyit etmektedir: "Ülkemiz üniversitelerinin uygulama ağırlıklı "Çeviri" bölümlerinde ya da "Çeviribilim" bölümlerinde okutulması gerekli "çeviri yöntemleri" derslerinde; sözdizim alanında ayrıntılı çalışmaların henüz başlamadığını sanıyoruz. Öyle ki evrensel dilbilgisi ya da evrensel söz dizimi zaten Chomsky'nin matematiğe dayalı karmaşık içerikli kuramları nedeniyle beklenen ilgiyi ülkemizde görmemiştir. Biz "çeviri yöntemleri" adlı derslerde öğrencilerimizin hangi sözdizim yanlışlarını, neden yaptıklarını araştıran ufak bir araştırma yaptık. Öğrencilerimizin % 90'ı ilgi adlı yantümcelerde ve bu tümcelerin gerek kaynak dilde gerek erek dilde eşdeğerlilik düzeyinde, çeviri sürecinde sorunlar yaşadıklarını belirttiler."

Fiilimsi yapıların araştırılması, bunların yan cümle olabilme özelliğinin ortaya konması, bizim bunları Almancadaki yan cümle yapılarıyla daha kolay karşılaştırabilmemize yardımcı olacaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için, öncelikle ana dilin kurallarının iyi öğrenilmesi ve cümle çözümlemeye yardımcı olacak kuramların ve kuralların araştırılması gerekmektedir. Dil edincinde ortaya çıkan güçlüklerin temel nedenlerinden biri de, öğrencilerin ana dili konusundaki yetersizliğidir. Çeviri edincinde de bu durumu görebilmekteyiz. Uygulama alanında iyi bir sonuca varabilmek için kuramlar ve kuralların ön plana çıkarılması gerektiği kanısındayız.

Kaynakça

- Aktaş, A. (2001). -DİktAn/-DUktAn sonra Zarf-Fiil Üzerine Bir Araştırma, Türk Dili, S.9, s. 257-264.
- Aktan, B. (2009). Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Aydın, İ. (2005). Türkçede Yan Tümce Türleri ve İşlevleri, Ankara Üniversitesi Dil Dergisi, S.26, s.29-55.
- Aygün, M. (2007). Temporale Konjunktionen im Deutschen und ihre Äquivalenz im Türkischen, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 18, S. 2, s.79-92.
- Banguoğlu, T. (2011). Türkçenin Grameri, TDK Basımevi, Ankara.
- Boz, E. (2009). Bir Birleşik Zarf-Fiil Yapısı Üzerine, Türk Dili, S. 642, s. 524-529.
- Chomsky, N. (2011). Dil ve Zihin, (Çev. Ahmet Kocaman), BilgeSu Yayıncılık, Ankara.
- Csató, É. Á. (1990). Non-finite Verbal Constructions in Turkish, In Bernt Brendemoen (ed.) Altaica Osloensia. Oslo: Universitetsforlaget, s. 75-88.
- Çakmak, C. (2013). Birleşik Zarf-Fiil Kavramı ve Çağdaş Türk Lehçelerindeki Görünümü, Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, C.3/S. 6, s.13-30.
- Demir, N. ve Yılmaz E. (2014). Türk Dili, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Derkunt, Ü. (2012). Türkçede'ki -Dik Ve -En Ekli Ortaç Yantümcelerinin Çeviribilimsel Bir Yöntem Oluşturması Üzerine, Dilbilim, S 13, s. 187-197.
- Doğan, İ. (2000). Türk Dili, Akademi yayınevi, Rize.
- Duden, Band 4 (1998). Die Grammatik, Herausgegeben von der Dudenredaktion, Mannheim.
- Ergin, M. (1995). Üniversiteler İçin Türk Dili, Bayrak Yayınevi, İstanbul.

- Erguvanlı Taylan, E. (1993). Türkçe'de –DIK Ekinin Yantümcelerdeki İşlevi Üzerine, Dilbilim Araştırmaları Dergisi, S. 4, s. 161-171.
- Ersen-Rasch, M. I. (2011). Türkisch für Fortgeschrittene, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- Gencan, T. N. (1978). Dilbilgisi, Kanaat Yayınevi, İstanbul.
- Griesbach, D. ve Griesbach. H. (1982). Grammatik der deutschen Sprache, Max Huber Verlag, München.
- Gülsevin, G. (2000). Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 122-143.
- Jansky, H. (1982). Lehrbuch der türkischen Sprache, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- Johanson, L. (1975). Fiilimsi Önermelerin Görevleri Üzerine, Bilimsel Bildiriler, Ankara, s.525-529.
- Jung, W. (1980). Grammatik der deutschen Sprache, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig.
- Karaağaç, G. (2013). Türkçenin Dil Bilgisi, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karaağaç, G. (2013). Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü, TDK yay. Ankara.
- Karahan, L. (1999). Türkçede Söz Dizimi Cümle Tahlilleri, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karahan, L. (1994). Türkçede Birleşik Cümle Problemi, Türk Dili – Dil ve Edebiyat Dergisi 505, s.19-23.
- Korkmaz, Z. (2017). Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara.
- Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2013). Türkiye Türkçesi Söz Dizimi, Akademik Kitaplar, 5. Baskı, İstanbul.
- Rolffs, S. (1997). Zum Vergleich syntaktischer Strukturen im Deutschen und im Türkischen mittels der Dependenz-Verb-Grammatik, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main.
- Sarı, M. (2014). Nebensätze im Deutschen und ihre Äquivalente im Türkischen, Amazon Distribution GmbH, Leipzig.
- Savaşçı, Ö. (1998). Zusammengesetzte Sätze des Türkischen unter Besonderer Berücksichtigung ihrer Wiedergabe im Deutschen, Huber Utz Verlag Wissenschaft, München.
- Tuna, O. N. (1986). Türk Dilbilgisi Fonetik ve Morfoloji, (Ders Teksiri), İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Ders Notları 3, Malatya 1986, II Morfoloji, s. 30.
- Zengin, D. (999). Almanca Dilbilgisi – Deutsche Grammatik, Engin Yayınevi, Ankara.
- Zengin, E. (2012). Übungen Zur Deutschen Grammatik, 3. Baskı, Sakarya Kitabevi.
- Zielinski, W-D. (1981). ABC der deutschen Nebensätze, Max Huber Verlag, München.